

15 Ιουνίου 2018

Η έννοια της Αυτονομίας κατά τους Έριχ Φρομμ, Λούντβιχ Φόϊερμπαχ και Καρλ Πόππερ (Χριστόφορος Παπαδόπουλος, Θεολόγος)

[/ Πεμπτουσία](#)

Τέλος, ένας από τους σημαντικότερους στοχαστές που προβάλλει την αυτονομία στην ηθική κι απορρίπτει την ετερονομία είναι ο Έριχ Φρομμ. Ως φιλόσοφος, ψυχολόγος και κοινωνιολόγος κατάφερε να συνδέσει την αυτόνομη ηθική με την κοινωνική πραγματικότητα.

Διατυπώνει μία σαφή ανθρωπολογία, επάνω στην οποία θεμελιώνει την ηθική του. Κατά τον Φρομμ, υπάρχει μια δυναμική πορεία από την ετερονομία στην αυτονομία μέσα στην ιστορία του ανθρώπου. Χρησιμοποιώντας συμβολικώς πολλά στοιχεία της Π. Διαθήκης ισχυρίζεται πως οι πρωτόπλαστοι έπραξαν καλώς που παράκουσαν την εντολή του Θεού, διότι αυτό ήταν ένα αναγκαίο βήμα για την πορεία του ανθρώπου ως αυτόνομου όντος, θεωρώντας τον «όφιν» ως σύμβολο ανεξαρτησίας και λογικής που οδηγούν στην πολυπόθητη αυτονομία [25].

Σύμφωνα με τον Φρομμ, ο άνθρωπος έχει έμφυτες τάσεις να κάνει είτε το καλό, είτε το κακό. Συνεπώς η αμαρτία είναι κάτι εντελώς ανθρώπινο και φυσικό και δεν αλλοτριώνει, ούτε διαφθείρει τη φύση του [26]. Όπως από μόνος του επιλέγει το κακό, έτσι κι από μόνος του πρέπει να επανορθώσει τα αποτελέσματα των λανθασμένων επιλογών του, χωρίς την επέμβαση του Θεού.

Ο Φρομμ αποδέχεται τις έννοιες «συμφέρον» και «ιδιοτέλεια». Από τη στιγμή που κάτι ωφελεί τον άνθρωπο στη φύση του ως ανθρώπινο όν είναι καλό, ενώ αντίστοιχα κάτι που δεν τον ωφελεί είναι κακό. Ως γνήσιος ανθρωπιστής ο Φρομμ, θεωρεί ότι το πραγματικά ηθικό αγαθό είναι το συμφέρον του ανθρώπου που, στη συγκεκριμένη περίπτωση, εκλαμβάνεται αντικειμενικά κι όχι υποκειμενικά. Συμφέρον δεν είναι ό,τι ορίζει το κάθε άτομο ξεχωριστά για τον εαυτό του, αλλά ό,τι συμφέρει την ανθρώπινη φύση [27].

Έτσι για τον Φρομμ, ο άνθρωπος αποτελεί το «μέτρο όλων των πραγμάτων», η ευημερία του είναι το μοναδικό κριτήριο αξίας και απαξίας [28]. Υπέρτατη αξία της ανθρωπιστικής ηθικής, που θεμελιώνεται στη «γνώση της ανθρώπινης φύσης», θεωρείται η «αγάπη του ατόμου προς τον εαυτό του», ενώ «η αδιαφορία του ατόμου προς τον εαυτό του» είναι ηθικό κακό [29]. Ο Γεώργιος Μαντζαρίδης, καθηγητής της χριστιανικής ηθικής, αναφέρει σχετικά «αυτό δηλαδή που κατά τη χριστιανική διδασκαλία αποτελεί την αιτία της ανθρώπινης ανελευθερίας, η φιλαυτία, προβάλλεται ως υπέρτατη ηθική αξία. Η έσχατη μορφή δουλείας, η δουλεία στο εμπαθές, εγώ εκλαμβάνεται ως αυτονομία» [30]. Ιδανικός άνθρωπος για τον Φρομμ είναι ο παραγωγικός. Αυτός που αναπτύσσει και καλλιεργεί τις παραγωγικές του δυνατότητες. Ο δημιουργικός και ελεύθερος άνθρωπος είναι ο άνθρωπος του «Είναι», η ελευθερία του οποίου συνίσταται στο «να είναι κάτι πολύ και όχι να έχει πολλά ή να χρησιμοποιεί πράγματα κι ανθρώπους» [31].

Όπως όλοι οι ανθρωπιστές φιλόσοφοι, έτσι κι ο Φρομμ προβάλλει μία ηθική καθαρά ανθρωποκεντρική, η οποία στηρίζεται μόνο στις δυνάμεις του ανθρώπου και απορρίπτει παν ό, τι θεωρείται ως έξωθεν επιβαλλόμενο.

Ο Φόιερμπαχ διατυπώνει μία επαναστατική ανθρωπολογία που αντιπροσωπεύει την ανθρωπολογία του δυτικού ανθρωπισμού σε όλη της την διάσταση. Η αυτονομία

αναζητείται σε αυτήν ακριβώς την ανθρωπολογία, η οποία έχει ως κύριο σκοπό την απαλοιφή κάθε θρησκευτικού και θεϊστικού στοιχείου. Ο Θεός υπάρχει επειδή τον δημιουργεί ο άνθρωπος. Είναι μία εξωτερικευμένη προβολή της εσωτερικής φύσης του ανθρώπου [32] και αν ο άνθρωπος θέλει να διασώσει την ύπαρξή του από την αλλοτρίωση και να παραμείνει άνθρωπος, πρέπει να απορρίψει κάθε έννοια Θεού και θρησκείας και να καταστεί αυτόνομος. Χαρακτηρίζει τη θρησκεία ως «παγκόσμια νεύρωση» και την αντικαθιστά με μία «ανθρωποθρησκεία» [33].

Ως ανθρωπιστής, ο Καρλ Πόππερ ασχολήθηκε κι αυτός με το θέμα της αυτονομίας στην ηθική. Σύμφωνα με τον Νικόλαο Κόϊο, ο τρόπος με τον οποίο θεωρεί την αυτονομία στην ηθική κρίση παρουσιάζει μεγάλη πρωτοτυπία. Για τον Πόππερ, έχει πολύ μεγάλη σημασία το κίνητρο αποδοχής μιας θρησκευτικής ηθικής. Αν συνιστά κίνητρο μόνον η επίκληση της θείας αυθεντίας, τότε η ηθική αποβαίνει ετερόνομη. Αν όμως η τήρηση των ηθικών επιταγών ενεργείται στο πλαίσιο της προσωπικής πίστης και της εσωτερικής αποδοχής, τότε ο άνθρωπος ενεργεί αυτόνομα, αφού αποφασίζει από μόνος του [34].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

25. Βλ. Νιολάου Κόϊου, Ό.π., σ. 59.

26. Ό.π.

27. Βλ. Ό.π., σ. 178.

28. Κώστα Δεληκωσταντή, Ό.π., σ. 81.

29. Ό.π., σ. 81-82.

30. Γεωργίου Μαντζαρίδη, Ό.π., σ. 126.

31. Κώστα Δεληκωσταντή, Ό.π., σ. 82.

32. https://el.wikipedia.org/wiki/Λούντβιχ_Φόιερμπαχ, ημερομηνία ανάρτησης: 16 Φεβρουαρίου 2016, 14:10.

33. Βλ. Νικολάου Κόϊου, Ό.π., σ. 27.

34. Βλ. Ό.π.